

SOSYAL GÜVENLİKTE MALULİYET/ENGELLİLİK/İŞ GÖREMEZLİK

*DISABILITY/BEING PERMANENTLY UNABLE
TO WORK AS PER SOCIAL SECURITY*

Recep LEVENT(*)

ÖZ

Çalışma hayatında sadece fiziksel ve diğer yönlerden sağlıklı kişiler değil, engelli diyebileceğimiz kişiler de yer almaktadır. Engelli duruma düşme, işe başlamadan olabileceği gibi çalışma süresi içerisinde gerek çalışmadan kaynaklanan gerekse de çalışma hayatı dışındaki nedenlerle meydana gelebilmektedir. Engelli kişilerin, çalışma hayatı diğer kişilere göre daha zor, hatta bazen sürdürülmesi imkansız hale geldiğinden, sosyal güvenlik açısından bu kişilere yaş şartı aranmadan daha erken çalışma hayatlarının sonlandırılmasına, yani emekli olmalarına imkan tanınmıştır. Engelli durumda bulunan kişilerin sosyal güvenlik açısından bu durumları ya yapılan iş ve meslekten bağımsız “çalışma gücü kaybı” ya da tamamıyla çalışma ve mesleğe bağlı olarak “meslekte kazanma gücü kaybı” olarak belli oranlarda engelli oranının sağlık kurulu raporuyla ortaya koyulmakta ve kabul edilmektedir. Sosyal güvenlik açısından, engelli durumuyla emekli aylığı bağlanması, engelli oranının düzeyine bağlı olarak “maluliyet”, “özel emeklilik” ve “sürekli iş göremezlik geliri” statüleriyle farklı olarak düzenlenmiş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Malul, engelli, sürekli iş göremez

ABSTRACT

There are the disabled in professional life as well as the healthy people. Disability might have occurred before being employed, or it may occur during employment period either at work or outside. Since the professional life of the disabled gets more difficult compared to the others, even sometimes impossible to maintain, these employees are entitled to cease their professional life regardless of age condition, i.e. to retire. The position of such people in terms of social security is backed and accepted

*) İş Başmüfettişi

by “loss of labour power” reports independent from the work or profession, or “loss of power in professional earning” reports completely being up to work or profession at certain rates. There are three different situations of retirement due to disability depending on the level of disability rate: “disability”, “special retirement” and “permanently-unable-to-work income”

Keywords: Disabled, permanently unable to work

1- GİRİŞ

Çalışma hayatına fiziksel ve diğer yönlerden sağlıklı başlanılacağı ve çalışma hayatının sağlıklı bir şekilde sonlandırılabilirliği gibi, çalışma hayatına fiziksel veya diğer yönlerden engelli başlanabildiği gibi çalışma hayatı devam ederken gerek çalışma hayatından kaynaklanan veya kaynaklanmayan durumlar nedeniyle malul, engelli veya sürekli iş göremez duruma düşülebilmekte ve de bazen de çalışma hayatına son verilme zorunluluğu doğabilmektedir.

Yukarıda sayılan nedenler ve durumlardan ötürü, sosyal güvenlik sisteminde kişilerin, daha erken çalışma hayatlarının sonlanmasına, sosyal güvenlik açısından da daha kolay ve özellikle yaş şartı aranmadan emekli olmalarına imkan tanınmıştır.

Daha kolay ve özellikle yaş şartı aranmadan erken emekli olma, ya engelli oran düzeylerine göre “maluliyet”, ya normal emeklilik içerisinde “özel” şartlara bağlı olması ya da iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle “sürekli iş göremezlik” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal güvenlik açısından, kişilerin engelli durumları değerlendirilirken, “çalışma gücü kaybı” ve “meslekte kazanma gücü kaybı” kavramları önem arz etmekte, ayrıca, engelli durumundan emeklilik şartları çalışma statüsüne veya belli bir dönemde ilk defa çalışmaya başlanılmasına göre de değişiklik göstermektedir.

2- KONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1- “Çalışma Gücü Kaybı” ve “Meslekte Kazanma Gücü Kaybı” Kavramları

Çalışma gücü kaybı; yapılan iş veya meslekle ilgisi olmayan ve genel engelli duruma düşmeyi, meslekte kazanma gücü kaybı ise; doğrudan yapılan iş ve meslekle ilgili olan veya çoğu zaman da bizzat meslek icra edilirken (iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle) meydana gelen engelli durumlarını ifade etmekte ve esasen meslekte gücü kaybı, çalışma gücü kaybının özel bir hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dolayısıyla, çalışma gücü kaybı “maluliyet” ve özel emeklilik”, meslekte kazanma gücü kaybı ise “maluliyet” ve “sürekli iş göremez” statülerinde gündeme gelmektedir.

Örneğin, bir gözünü kaybetmiş bir pilotun (mesleğine göre) meslekte kazanma gücü kaybı (farazi olarak) %90 olarak değerlendirilmekte iken, çalışma gücü kaybı (farazi olarak) %50 olarak değerlendirilebilir. Yine, iki parmağı olmayan ve bilgisayar klavyesi kullanan ve de veri girişi yapan bir kişinin meslekte kazanma gücü kaybı (farazi olarak) %70 iken, çalışma gücü kaybı (farazi olarak) %30 olabilir. Bu “değerlendirme” ve “olabilirlik” örnekteki pilotun yere indirilmesi ve masa başı bir görevi, veri girişi yapan kişinin de dosya işine verilmesinde, iş/personel mevzuatı açısından engellilik veya sosyal güvenlik mevzuatı açısından maluliyet değerlendirilmesinde meslekte kazanma gücü kaybı yerine çalışma gücü kaybı geçmektedir.

2.2- “Maluliyet” Kapsamında Aylık Bağlanması Şartları

Bilindiği üzere, sosyal güvenlik sistemimizde aylık bağlanması konusu, tüm hükümleri 4/a (işçi) ve 4/b (tarım da dahil kendi nam ve hesabına bağımsız) kapsamında çalışanlar için 1/10/2008, 4/c (devlet memuru) kapsamında çalışanlar için de 15/1/2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanunla düzenlenmiştir.¹

Ancak, 5510 sayılı Kanunun geçici 4'üncü maddesinde yapılan düzenlemeyle, 15/10/2008 tarihinden önce ve sonra göreve başlayan devlet memurlarının maluliyet aylığı bağlanması şartları farklılaştırılmıştır. Dolayısıyla, 15/10/2008 tarihinden önce göreve başlamış olan devlet memurlarının maluliyet aylığı bağlanması şartlarının belirlenmesinde, müktesep haklar korunmuştur.

Diğer yandan, memuriyetin özelliği gereğince, maluliyet konusunda farklı uygulamaların varlığı nedeniyle memurların maluliyeti ayrı bir bölümde değerlendirilecek ve 15/10/2008 tarihinden önce göreve başlayanlar “eski memur”, bu tarihten sonra ilk defa göreve başlayanlar da “yeni memur” olarak adlandırılacaktır.

2.2.1- “Maluliyet” Statüsü Kapsamında Aylık Bağlanma Şartları

Maluliyet statüsünden aylık bağlanmasında en önemli özellik, daha doğrusu maluliyet kapsamında aylık bağlanması için çalışma veya meslekte kazanma gücü ve görevini yapmayacak duruma gelmenin, ilk defa çalışmaya/faaliyete/göreve başlamasından sonra meydana gelmiş olması gerekmektedir.

2.2.1.1- 4/a ve 4/b Sigortalıları

5510 sayılı Kanunla, işe başlama tarihleri ne olursa olsun kapsamında işe girenler için maluliyet şartları;

- Malul olduğunun tıbbi raporla ortaya konması ve bu raporun SGK sağlık kurulları tarafından onaylanması,
- 10 yıl sigortalılık süresi ve toplam 1800 gün prim ödeme gün sayısı, maluliyet talebinde bulunan kişinin başkasının bakımına muhtaç olması halinde 10 yılı sigortalılık süresi aranmadan sadece 1800 gün prim ödeme gün sayısı aranması,
- Kişinin işinden ayrılması, faaliyetine son vermesi ve görevinden ayrılması, olarak belirlenmiştir.

Yani, 4/a ve 4/b kapsamında çalışanlar için 1/10/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanunla, önce veya sonrası ayrımı yapılmadan malullük şartlarının belirlendiği görülmektedir.

“Kişinin işinden veya görevinden ayrılması ile faaliyetine son vermesi” şartı maluliyet için sevk aşamasında aranmamakta, bu şart maluliyet aylığının bağlanması için aranmaktadır.

“Malul olduğunun tıbbi raporla ortaya konması ve bu raporun SGK sağlık kurulları tarafından onaylanması”nda ise “Sigortalının veya işverenin talebi üzerine SGK’ca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60’ını kaybettiği SGK Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalılar” malûl sayılmaktadır.

¹ Bkz. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu R.G...31/5/2006, 26200

2.2.1.2- 4/c Sigortalıları**2.2.1.2.1- Eski Memurlar****2.2.1.2.1.1- Adi Malullük**

Her ne sebep ve suretle olursa olsun vücutlarında hasıl olan arızalar veya tedavisi imkansız hastalıklar yüzünden görevlerini yapamayacak duruma giren memurların 5 ya da 10 yıl hizmetlerinin olması halinde kendilerine adi (görevle ilgisi olmayan) malullük aylığı bağlanmaktadır. Şartlar içerisinde 5 veya 10 hizmet bulunması şeklinde 2'li ayırımın önemi, 5 yıl hizmetle adi malullük aylığı bağlanmasında memurun ölümü halinde aylığın hak sahiplerine intikal etmemekte, 10 yıl hizmet bulunması halinde aylığın hak sahiplerine intikal etmesine dayanmaktadır.

2.2.1.2.1.2- Vazife Malullüğü

5510 sayılı Kanunun geçici 4'üncü maddesinde, özetle; "önceden memur olup da 2008 yılı Ekim ayından sonra vazife malulü olanlar hakkında 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanır" hükmü gereğince, eski memurlar için de 5510 sayılı Kanuna göre vazife malullüğü belirleneceğinden, bu bölümde ayrıca açıklanmasına gerek duyulmamıştır.

2.2.1.2.1.3- Harp Malullüğü

5510 sayılı Kanunun geçici 4'üncü maddesinde açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, harp malullüğü vazife malullüğünün özel bir türü olduğundan ve 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra harp malulü olanlara da 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanacağından, bu bölümde ayrıca açıklama yapılmamış, ancak eski memurlar için hala yürürlükte olan eski memur olan harp malullerine yardımlarından bahsedilmesi uygun görülmüştür.

Diğer yandan, 5434 sayılı Kanuna² göre eski memur harp malulleri için;

- Eksilen vücut organları, son usullere göre yapılması mümkün sunileriyle tamamlattırılır ve gerekirse tamir ettirilmesi veya yenisinin yaptırılması,
 - Yurt içinde tedavileri mümkün olmadığı sağlık kurulunca tasdik olunacak raporla anlaşılmanın, yurt dışında parasız tedavilerinin yaptırılması,
 - Kurumlarla yabancı ortaklıkların işlettikleri tarifeli her çeşit araçlarla yapacakları yolculuklarında askerlik şubelerinden tasdikli ve fotoğraflı hüviyet cüzdanına istinaden muvazzaf ordu mensupları gibi ücret alınması, bilet ve yer temininde tercih edilmeleri,
 - Yaşamak için gerekli hareketleri kendi kendine yapmaktan aciz oldukları sağlık kurulunca tasdikli raporla anlaşılmanın parasız barındırılması ve tedavilerinin yaptırılması, ayrıca, yedirilmeleri için harcanacak paraların, bunların aylık ve harp malullüğü zamlarından kesilmesi,
 - Çocuklarından biri okulunu bitirmiş veya bütünlemeye kalmaksızın bulunduğu sınıfa yükselmiş bulunmak şartıyla ve her yıl 100'ü geçmemek üzere Devlete ait yatılı orta öğrenim okul ve müesseselerinde parasız okutulması,
 - Ayakta veya meskende tedavileri halinde kullanılacak ilaç ve sağlık malzemesinin katılım paylarından muaf tutulmaları,
- şeklinde yardımlar öngörülmüştür.

² Bkz. 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu R.G... 8/6/1949, 7235

2.2.1.2.2- Yeni Memurlar**2.2.1.2.2.1- Normal Maluliyet**

Yeni memurlar için normal maluliyet şartları;

- Malul olduğunun tıbbi raporla ortaya konması ve bu raporun SGK Sağlık Kurulları tarafından onaylanması,
 - 3600 gün prim ödeme gün sayısı (10 yıl), maluliyet talebinde bulunan kişinin başkasının bakımına muhtaç olması halinde 1800 gün prim ödeme gün sayısı (5 yıl) aranması,
 - Kişinin görevinden ayrılması,
- olarak belirlenmiştir.

5510 sayılı Kanuna göre memurun talebi üzerine SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu çalışma gücünün en az % 60'ının kaybedilmiş olduğunun veya görevlerini yapamayacak derecede malul olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

2.2.1.2.2.2- Vazife Malullüğü

Memurların görevlerini yaptıkları sırada veya görevleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparken bu işlerden veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen kazayla, görevlerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybetme durumuna gelme durumunda memurlara vazife malullüğü aylığı bağlanmaktadır.

Vazife malullüğü;

- Keyif verici içki ve her çeşit maddeler kullanmaktan,
- Kanun, tüzük ve emir dışında hareket etmiş olmaktan,
- Yasak fiilleri yapmaktan,
- İntihara teşebbüsten,
- Her ne suretle olursa olsun kendisine veya başkalarına menfaat sağlama veya zarar verme amacından doğmuş olursa,

Bu durumlar hakkında vazife malullüğü hükümleri uygulanmamaktadır.

Kamu idareleri vazife malullüğüne sebep olan olayı, o yer yetkili kolluk kuvvetlerine veya kendi mevzuatına göre yetkili mercilere derhal, SGK'ya da en geç 15 iş günü içinde bildirmekle yükümlüdür. SGK'ya bildirim, aynı süre içerisinde sigortalılar veya hak sahiplerince de yapılabilir. Vazife malullüğüne sebep olan olaydan kamu idarelerinin yetkili mercilerinin haberdar edilmemiş olması hali dışında; ilgililerin bildirimini, kamu idarelerinin bildirim sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

SGK'ya bildirim süresi;

- Vazife malullüğüne sebep olan olayın meydana geldiği tarihten,
 - Hastalıklarının sebep ve mahiyetleri dolayısıyla haklarında vazife malullüğü hükümleri uygulanacaklar için, hastalıklarının tedavisinin imkânsız olduğuna dair düzenlenen kati raporun onay tarihinden,
 - Esirlik ve gaiplik hallerinde ise, bu hallerin sona erdiği tarihten,
- başlamaktadır.

2.2.1.2.2.3- Harp Malullüğü

Subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ile Türk Silahlı Kuvvetlerince görevlendirilen memurlardan,

- Harpte fiilen ateş altında,
- Harpte, harp bölgelerindeki harp harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle,
- Harpte veya harbe hazırlık devresinde her çeşit düşman silâhlarının etkisiyle,
- Askerî harekâtı gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri sırasında, bu hareketlerin sebep ve etkisiyle,
- Barışta veya olağanüstü hallerde, emir veya görev ile uçuş yapan uçucularla hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak uçakta bulunanlardan uçuşun havadaki ve yerdeki sebepleriyle ve yine emir ve görev ile dalış yapan dalgıçlarla, hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak denizaltı gemisinde veya dalgıç kıtasında bulunanlardan denizaltıcılığın veya dalgıçlığın çeşitli sebep ve etkileriyle,
- Anayasanın³ 92'nci maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesini gerektiren durumlarda, birliklerin buldukları yerlerden hareketlerinden itibaren yurt içinde, yurt dışında, yabancı ülkelerde veya yurda dönüş sırasında,

vazife malûlü olanlara harp malûlü aylığı bağlanmaktadır. Dolayısıyla, harp malullüğü, vazife malullüğünün özel bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet memurları için yukarıda yapılan açıklamalardan da görüleceği üzere, eski memurlar ile vazife ve harp malullüğü için maluliyet oranı aranmamakta, "görevlerini yapamayacak derecede malul olma" kavramı, 4/a ve 4/b sigortalıları ve vazife/harp maluliyeti dışında yeni memurlar için de maluliyet tespitinde engelli (maluliyet) oranı kullanılmaktadır.

2.3- Özel Normal Emeklilik (Yaşlılık Aylığı) Statüsünde Aylık Bağlanması

Maluliyet statüsü dışında, normal emeklilik (yaşlılık aylığı) şartları içerisinde maluliyet oranından daha düşük engelli oranına sahip olanlara yaş şartı aranmadan aylık bağlanması konusunda düzenleme yapılmıştır.

Bu bölümde de, 4/a ve 4/b ile 4/c kapsamında çalışanların özel engelli aylığı bağlanma şartları ayrı ayrı değerlendirilecek, 4/a ve 4/b sigortalıları için 1/10/2008 öncesi ve sonrası, 4/c sigortalıları için de 15/10/2008 öncesi ve sonrası ayırımı yapılacak, 4/c sigortalıları için 15/10/2008 tarihinden önce göreve başlayanlar "eski memur", sonrasında göreve başlayanlar da "yeni memur" olarak adlandırılacaktır.

2.3.1- Özel Şartlarla Engelli Aylığı Bağlanma Şartları**2.3.1.1- 4/a Sigortalıları****2.3.1.1.1- Sigortalı Olarak İlk Defa Çalışmaya Başladığı Tarihten Önce Malûl Sayılmayı Gerektirecek Derecede Hastalık veya Özürlü Bulunan ve Bu Nedenle Malûllük Aylığından Yararlanamayan Sigortalılar**

Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malûl sayılmayı gerektirecek derecede

³ Bkz. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası R.G... 7/11/1982, 17863

hastalık veya özrü bulunan ve bu nedenle malûllük aylığından yararlanamayan sigortalılar için emeklilik şartları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

SİGORTALILIK SÜRESİNİN BAŞLANGICI	SİGORTALILIK SÜRESİ	GÜN SAYISI
1/10/2008 Tarihi Öncesi	15	3600
1/10/2008-31/12/2008	15	3700
1/1/2009-31/12/2009	15	3800
1/1/2010-31/12/2010	15	3900
1/1/2011 Tarihinden Sonra	15	3960

2.3.1.1.2- 1/10/2008 Tarihinden Önce Sigortalı Olup 5510 Sayılı Kanunun Yürürlük Tarihinden Önce veya Sonra Sakatlığı Nedeniyle Vergi İndiriminden Yararlanmaya Hak Kazanmış Durumda Olan Sigortalılar

Burada belirtilen emeklilik şartları sadece 4/a sigortalıları için geçerli olup, mülga 506 sayılı Kanun⁴ göre 1/10/2008 tarihinden önce sigortalı olup önce veya sonra sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda olan sigortalıları kapsamaktadır. Yani 1/10/2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar vergi indiriminden yararlanmış olsalar da burada belirtilen şartlardan yararlanmayacaklardır.

Daha açık ifadelerle, 1/10/2008 tarihinden sonra vergi indiriminden dolayı emeklilik imkanı ortadan kaldırılmıştır.

Bu çerçevede; 1/10/2008 tarihinden önce işe girip vergi indiriminden yararlananlar için emeklilik şartları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

SİGORTALILIĞIN BAŞLANGICI	1. DERECE ÖZÜRLÜ (% 80-% 99,9)		2. DERECE ÖZÜRLÜ (% 60-% 79,9)		3. DERECE ÖZÜRLÜ (% 40-% 59,9)	
	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı
6/8/1991 Tarihinden Önce	15	3600	15	3600	15	3600
7/8/1991-6/8/1994	15	3600	15 Yıl 8 Ay	3680	16	3760
7/8/1994-6/8/1997	15	3600	16 Yıl 4 Ay	3760	17	3920
7/8/1997-6/8/2000	15	3600	17	3840	18	4080
7/8/2000-6/8/2003	15	3600	17 Yıl 8 Ay	3920	19	4240
6/8/2003-1/10/2008	15	3600	18	4000	20	4400

⁴ Kz. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu R.G... 31/7/1964 ve 1/8/1965, 11766 ve 11779

2.3.1.1.3- SGK'ca Yetkilendirilen Sağlık Hizmet Sunucularının Sağlık Kurullarınca Usûlüne Uygun Düzenlenecek Raporlar ve Dayanağı Tıbbî Belgelerin İncelenmesi Sonucu SGK Sağlık Kurulunca Çalışma Gücündeki Kayıp Oranının %50 ilâ %59 veya %40 ilâ %49 Arasında Olduğu Anlaşılan Sigortalılar

Özür derecesi açısından malullük aylığına hak kazanmayan sigortalılar için vergi indirimi uygulaması yerine 1/10/2008 tarihi itibarıyla farklı emeklilik şartları getirilmiştir.

Dolayısıyla, özür dereceleri açısından malullük aylığı bağlanmasına hak kazanamayan ve sadece 1/10/2008 tarihinden sonra ilk defa işe girenler için aşağıda tabloda belirtilen şartlarla emeklilik aylığı bağlanmaktadır.

SİĞORTALILIK SÜRESİNİN BAŞLANGICI	ÇALIŞMA GÜCÜ KAYIP ORANI			
	% 50-% 59		% 40- % 49	
	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı	Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı
1/10/2008-31/12/2008	16	3700	18	4100
1/1/2009/31/12/2009	16	3800	18	4200
1/1/2010-31/12/2010	16	3900	18	4300
1/1/2011-31/12/2011	16	4000	18	4400
1/1/2012-31/12/2012	16	4100	18	4500
1/1/2013-31/12/2013	16	4200	18	4600
1/1/2014-31/12/2014	16	4300	18	4680
1/1/2015 Tarihinden Sonra	16	4320	18	4680

2.3.1.1.4- Erken Yaşlanmış Olduğu Tespit Edilen Sigortalılar

55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık aylığından yararlanmaktadır.

2.3.1.2- 4/b Sigortalıları

2.3.1.2.1- Sigortalı Olarak İlk Defa Çalışmaya Başladığı Tarihten Malûl Sayılmayı Gerektirecek Derecede Hastalık veya Özrü Bulunanlar

Sigortalı olmadan önce malul olmaları nedeniyle malullük aylığından yararlanamayanların 15 yıl sigortalılık süresi ve 3600 prim ödeme gün sayısı şartları yerine getirenlere aylık bağlanmaktadır.

2.3.1.2.2- Sigortalı Olduktan Önce veya Sonra Engelli Olup da Engelli Oranı %60'ın Altında Olanlar

SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu SGK Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının %50 ilâ %59 veya %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılanların SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının; %40

ilâ %49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün, %50 ilâ %59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün şartlarıyla, bu durumda olanlara da aylık bağlanmaktadır.

2.3.1.2.3- Erken Yaşlanmış Olduğu Tespit Edilenler

Erken yaşlanmış olduğu tıbbi raporlarla tespit edilenler için de prim ödeme gün sayısı şartı aranmadan 55 yaşını doldurmuş olmaları halinde emekli aylığı bağlanma imkanı bulunmaktadır.

2.3.1.3- 4/c Sigortalıları

2.3.1.3.1- Eski Memurlar

2.3.1.3.1.1- Memuriyete Girmeden Önce Özürlü Olanlar

Özürlü olup, özürlülükle ilgili mevzuattan yararlanmaksızın memur olarak göreve başlayan ve bedensel-zihinsel yeteneklerindeki eksiklik nedeniyle çalışma güçlerini en az %40 oranında yitirdiği sağlık kurulu raporu ile belgelenenlerden 15 yıl ve daha fazla fiili hizmeti olanlara aylık bağlanmaktadır.

2.3.1.3.1.2- Memuriyete Girişlerinde Özürlü Olanlar

Göreve girişlerinde, Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmeliğe uygun olarak alınmış ve raporda sakatlık oranı en az %40 olanlardan fiili hizmeti 15 yıl olanların istekleri üzerine emekliyeayrılabilme imkanı bulunmaktadır.

2.3.1.3.1.3- Göreve Başladıktan Sonra Özürlü Durumda Olanlar

Çalışmaya başladıktan sonra, SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, çalışma gücündeki kayıp oranının; % 40 ilâ % 49 arasında olduğu anlaşılanlar için en az 6480 gün (18 yıl), % 50 ilâ %59 arasında olduğu anlaşılanlar için en az 5760 gün (16 yıl) emeklilik primi bildirilmiş olması durumunda da emekli aylığı bağlanmaktadır.

2.3.1.3.2- Yeni Memurlar

2.3.1.3.2.1- Memuriyete Başlamadan Önce Özürlü Olanlar

Memur olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalığı veya özürlü bulunanlara, en az 15 yıldan beri hizmeti bulunmak ve en az 3960 gün emeklilik primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.

2.3.1.3.2.2- Memuriyete Başladıktan Sonra Özürlü Olanlar

SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu SGK Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının %50 ilâ %59 veya %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılanların SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının; %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılanlar, en az 18 yıldan beri hizmeti olmaları ve 4680 gün, %50 ilâ

%59 arasında olduğu anlaşılabilir, en az 16 yıldan beri hizmeti olmaları ve 4320 gün şartlarıyla aylık bağlanmaktadır.

2.3.1.3.2.3- Erken Yaşlanmış Olduğu Tespit Edilen Memurlar

Erken yaşlanmış olduğu tıbbi raporlarla tespit edilen memurlar için de prim ödeme gün sayısı/ hizmet süresi şartı aranmadan 55 yaşını doldurmuş olmaları halinde emekli aylığı bağlanma imkanı bulunmaktadır.

2.4- Sürekli İş Göremezlik Statüsünde Gelir Bağlaması

Öncelikle sürekli iş göremezlik gelirinin sadece 4/a ve 4/b sigortalıları için uygulandığının bilinmesinde yarar görülmektedir. Yani sürekli iş göremezlik geliri 4/c sigortalıları için uygulanmamaktadır.

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve özürler nedeniyle SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlara istinaden SGK Sağlık Kurulunca meslekte kazanma gücü en az %10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilen sigortalı sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaktadır.

Bu nedenle sağlık kurumlarından alınan raporlardaki meslekte kazanma gücü oranlarına göre doğrudan işlem yapılmamakta, bu oranların ayrıca SGK Sağlık Kurulunca onaylanması gerekmektedir. Bu onaylamada, meslekte kazanma gücü kaybının en az %10 olduğuna karar verilmesi gerekmektedir.

2.5- Maluliyet/Özel Emeklilik/Sürekli İş Göremezlik Statüsünün Belirlenmesi

Bilindiği üzere, sosyal güvenlik sistemimizde, 4/a (işçi), 4/b (tarım da kendi nam ve hesabına bağımsız) ve 4/c (devlet memuru) kapsamında 3 ayrı statü bulunduğu ve çalışma hayatı içerisinde de 2 veya 3 farklı statüde de ayrı ayrı çalışma olabileceğinden, maluliyet veya engelli statüsünün belirlenmesi önem kazanmaktadır. Yani, kişiye maluliyet veya engelli aylığı bağlanırken hangi statünün şartları esas alınacaktır?

2.5.1- Maluliyet Aylığı

Maluliyet aylığı bağlanmasında, en son statüdeki çalışmaya bakılarak maluliyet aylığı şartları belirlenmekte ve bu belirlemede 1/10/2008 ve 15/10/2008 tarihleri öncesi ve sonrasına bakılmamaktadır.

2.5.2- Özel Emeklilik Aylığı

Özel emeklilik aylığı şartlarının belirlenmesinde, 4/a ve 4/b kapsamında çalışanlar sigortalılar için 1/10/2008 tarihi, 4/c kapsamında çalışan sigortalılar için de 15/10/2008 tarihi öncesinde işe veya göreve başlayanlar için emeklilik tarihinden önceki primi ödenmiş son 7 yıla bakılmakta ve son 7 yılda hangi statüden daha fazla prim ödenmişse engelli aylığı bu statü, bu tarihlerden sonra ilk defa işe giren veya göreve başlayanlar için ise tüm prim ödenmiş süreler bakılmakta ve bu toplam sürede hangi statüden prim en fazla ödenmiş ise engelli aylığı bu statüye göre belirlenmektedir.

2.5.3- Sürekli İş Göremezlik

Sürekli iş göremezlik gelirinde, iş kazası veya meslek hastalığı söz konusu olduğundan, doğal olarak en son statüye göre gelir bağlanmaktadır.

2.6- Maluliyet/Özel Emeklilik Aylığı ve Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Başlangıcı

Malullük aylığı/özel emeklilik aylığı, 4/a ve 4/b kapsamındaki sigortalılar ile 4/c kapsamında sigortalı iken görevinden ayrılmış ve daha sonra başka bir sigortalılık haline tabi olarak çalışmamış olanların;

- Malul/engelli sayılmasına esas tutulan rapor tarihi yazılı istek tarihinden önce ise yazılı istek tarihini,
- Malûl/engelli sayılmasına esas tutulan rapor tarihi yazılı istek tarihinden sonra ise rapor tarihini, 4/c kapsamında çalışmakta olanların ise, malûliyetleri sebebiyle görevlerinden ayrıldıkları tarihi, takip eden ay başından itibaren başlamaktadır.

Sürekli iş göremezlik geliri ise, geçici iş göremezlik ödeneği alınması halinde iş göremezlik ödeneğinin bitim tarihini takip eden, iş göremezlik ödeneği alınmaması halinde talep tarihini takip eden ay başından itibaren başından itibaren başlamaktadır.

2.7- Aylıkların Kesilmesi**2.7.1- Malullük Aylığı****4/a kapsamında malullük aylığı alanlardan;**

- 4/a kapsamında çalışmaya başlayanların aylıkları kesilmektedir.
- 1/10/2008 tarihinden önce 4/b kapsamında çalışmaya başlayanların aylıkları üzerinden sosyal güvenlik destek primi kesilerek aylıkların devamı sağlanmakta, bu tarihten sonra çalışmaya başlayanların ise aylıkları kesilmektedir.
- 4/c kapsamında çalışmaya başlamaları halinde, aylıklar 15/10/2008 tarihinden önce bağlanmışsa aylıkların ödenmesine devam edilmekte, bu tarihten sonra bağlanmışsa aylıklar kesilmektedir.

4/b kapsamında aylık alanlardan;

- 4/a kapsamında çalışanların; 1/10/2008 tarihinden önce sigortalı olanların aylıkları kesilmez, prime esas kazançları üzerinden sosyal güvenlik destek primi alınmakta, 1/10/2008 tarihinden sonra sigortalı olanların aylıkları kesilmektedir.
- 4/b kapsamında çalışmaya başlayanlardan, 1/10/2008 tarihinden sonra aylık bağlananların ise aylıkları kesilmekte, 1/10/2008 tarihinden önce aylık bağlananların aylıkları kesilmemekte ve ayrıca prim de alınmamaktadır.
- 4/c kapsamında çalışmaya başlayanlardan, 1/10/2008 tarihi öncesinde bağlanan aylıkları kesilmemekte, bu tarihten sonra bağlanan aylıklar kesilmektedir.

4/c kapsamında malullük aylığı alanlardan; ilk defa 15/10/2008 tarihinden önce çalışmaya başlayanların aylıkları sadece 4/c kapsamında, ilk defa bu tarihten sonra çalışmaya başlamaya başlayanların ise her üç statüde yeniden çalışma durumunda kesilmektedir.

Ayrıca, tüm yukarıda sayılanlar için kontrol muayenesi sonucu malullük durumunun ortadan kalkması halinde de yukarıdaki şartlara bakılmadan aylıklar kesilmektedir.

2.7.2- Özel Emeklilik Aylığı**- 4/a kapsamında aylık alanlardan;**

4/a sigortalılarının; tekrar 4/a kapsamında çalışmaya başlaması halinde tercihe göre sosyal güvenlik

destek primi ödemek istememeleri, 30/4/2008 tarihinden sonra işe girenlerin tekrar **işçi statüsünde işe ve de 4/c** kapsamında çalışmaya başlamaları halinde aylık kesilmektedir.

Sosyal güvenlik destek primi ödenmek istenmesi halinde işverenleri tarafından %32 oranında destek primi ödenmekte ve aylık kesilmemektedir.

4/a sigortalılarının, 4/b kapsamında çalışma başlanması durumunda aylık kesilmeksizin sosyal güvenlik destek primi ödenmesi gerekmekte ve sosyal güvenlik destek primleri aylıklarından kesilmektedir.

- 4/b sigortalılarından;

4/b sigortalılarının özel emekli aylığı almakta iken 4/a kapsamında çalışmaya başlamaları halinde sosyal güvenlik destek primi ödenmemesi durumunda, 4/c kapsamında çalışmalara başlamaları durumunda sosyal güvenlik destek primi ödeme imkanları olmadan aylıkları kesilmekte, yine 4/b olarak çalışmaya başlamaları halinde de tercih söz konusu olmadan sosyal güvenlik destek primi ödemeleri gerekmektedir.

Sosyal güvenlik destek primi; 4/a kapsamında olarak çalışılması halinde SGK'ya bildirilen kazancın % 32'si, 4/b kapsamında çalışılmaya başlanması halinde ise emekli aylığının % 15'dir. 4/a kapsamında çalışmaya başlama halinde sosyal güvenlik destek primi sigortalı hissesiyle birlikte işveren tarafından ödenmekte, 4/b kapsamında çalışmada ise emekli aylığından kesilmektedir.

- 4/c sigortalılarından;

Eski ve yeni memurların emekli aylığı almakta iken 4/a veya 4/b kapsamında çalışmaya başlamaları halinde sosyal güvenlik destek primi ödenmemesi durumunda, 4/c kapsamında çalışmaya başlamaları durumunda aylıkları kesilmekte, dolayısıyla, bu kapsamda çalışmalarında aylıklarının kesilmemesi için sosyal güvenlik destek primi ödemeleri gerekmektedir.

Sosyal güvenlik destek primi, 4/a kapsamında çalışılması halinde SGK'ya bildirilen kazancın % 32'si, 4/b kapsamında çalışılmaya başlanması halinde ise emekli aylığının % 15'dir. 4/a kapsamında çalışmada sosyal güvenlik destek primi sigortalı hissesiyle birlikte işveren tarafından ödenmekte, 4/b kapsamında çalışmada ise emekli aylığından kesilmektedir.

Eski ve yeni memurların emekli olduktan sonra tekrar memur olarak çalışmaya başlamaları halinde tercihleri olmaksızın aylıkları kesilmektedir.

2.8- Maluliyet/Engelli Aylığı Bağlanmasında Kontrol Muayenesi

SGK tarafından;

- Sağlık hizmeti alan genel sağlık sigortalısından veya bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerden, sağlık hizmetinin gerçekten alınıp alınmadığını,
- Sigortalının, isteğe bağlı sigortalının veya bunların hak sahiplerinin malullük, iş göremezlik raporlarında belirtilen rahatsızlıklarının mevcut olup olmadığını,
- SGK Sağlık Kurulunca ihtiyaç duyulması,
- SGK'ca yürütülen denetim ve soruşturmalarda ihtiyaç duyulması, hallerinde kontrol muayenesi yapabilmektedir.

SGK sağlık kurullarınca verilen kararlara sigortalı ve hak sahipleri itiraz edip kontrol muayenesi yapılmasını istenebilmektedir.

Ayrıca bunların dışında her hangi bir kişi de SGK Sağlık Kurullarınca verilen kararlara itiraz edip SGK dan kontrol muayenesi talep edebilmektedir.

Diğer taraftan, malullük, vazife malullüğü aylığı veya sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış sigortalılar, malullük durumlarında artma veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç olduğunu ileri sürerek aylık ve gelirlerinde değişiklik yapılmasını isteyebilecekleri gibi, SGK da harp malullüğü, vazife malullüğü, malullük aylığı veya sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış sigortalılar ile aylık veya gelir bağlanan ve çalışma gücünün en az % 60'ını yitiren malûl çocukların kontrol muayenesine tâbi tutulmasını talep edebilmektedir.

SGK'ca yaptırılan kontrol muayenesinde veya sigortalının isteği üzerine ya da işe alıştırma sonunda yapılan muayenesinde yeniden tespit edilecek malullük durumuna göre, malullük aylığı yeni malullük durumuna esas tutulan raporun tarihini takip eden ödeme dönemi başından başlanarak artırılmakta, azaltılmakta veya kesilmektedir.

Burada, maluliyet derecesine göre işlem yapılmakta ve eğer maluliyet oranı % 60'ın altına düşmüşse malullük aylığı kesilmektedir.

2.9- Maluliyet/Engelli Durumlarının Tespitinde SGK'ca Sevk İşlemi

Sevk işlemi için müracaat eden sigortalıların;

- 4/c sigortalıları hariç, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme gün sayısı 1800 günden az olanların,
- 4/b sigortalıları için kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dahil, prim ve prime ilişkin her türlü borçları bulunanların,
- Aynı nedene dayanarak daha sonra yine talepte bulunanların, sevkleri yapılmamaktadır.

Ancak, 4/b kapsamında çalışanlardan prim ve prime ilişkin borçları bulunanların sevk işlemleri her türlü masrafları kendilerince ödenmek üzere yapılmaktadır.

2.10- SGK'ca Verilen Maluliyet Kararlarına Karşı İtiraz

SGK sağlık kurullarından çıkan kararlara sigortalılar veya hak sahipleri tarafından itiraz edilebilmektedir.

Yapılan bu itirazlarda, dosya karara bağlanmış şekli ile aynen muhafaza edilerek ilgilinin dilekçesi ile birlikte Ankara'da bulunan SGK'nın maluliyetle ilgili sağlık kurulları birimine gönderilmektedir.

2.11- Maluliyet Aylığı İçin Başvuru

Sigortalının, maruz kaldığı herhangi bir sebep sonucu çalışma gücünün veya meslekte kazanma gücünün Kanunda belirtilen oranlarda kaybettiğini veya görevini yapamayacak derece malul olduğunu ya da iş göremez duruma düştüğünü düşünüyorsa kendisi veya işvereni, engelli oranının tespiti için sigortalının bağlı bulunduğu ya da en yakın sosyal güvenlik il veya sosyal güvenlik merkezine yazılı olarak başvurması gerekmektedir.

Kişinin yazılı olarak başvurusunun ardından yetkili sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarına sevkini yaptıracaktır. Bu sağlık kurullarınca düzenlenen raporun incelenmesi sonucu SGK Sağlık Kurulu, sigortalının maluliyet/özel emeklilik/iş göremezlik şartlarını taşıyıp taşımadığına karar verilmektedir.

2.12- Maluliyet/Özel Emeklilik Aylığı veya Sürekli İş Göremezlik İçin İstenen Belgeler

Malullük/özel emeklilik aylığı veya iş göremezlik geliri için;

4/a ve 4/b kapsamında çalışanlar sigortalılar için;

- Tahsis Talep ve Beyan Taahhüt Belgesi,
- 1 adet fotoğraf,
- Sigortalı İşten Ayrılış Bildirgesi (işten ayrıldıktan sonra ilk 10 gün içinde talepte bulunanlar için)

4/c kapsamında çalışan sigortalılar için;

- Malullük aylığı bağlanabilmesi için açıkta bulunanların şahsen/vekâleten veya görevde bulunanlar için Kurumları aracılığı ile yapılacak başvuru,
- Vazife malullüğü halinde ilgililerin kendileri veya kurumları veyahut yakınları tarafından yapılacak başvuruları
- Malulen veya vazife malulü olarak emekliye sevke ilişkin emekliye sevk onayı,
- Maluliyetin tespiti için sağlık kurulu raporu
- Vazife malullüğünün sağlık kurulu raporuna göre tespit edilmemesi halinde Vazife Malullüklerini Belirten Usul ve Belgeler Hakkında Tüzük⁵ ile belirlenen ve vazife malullüğünü tevsik edici bilgi ve belgeler, istenmektedir.

3- SONUÇ

2008 yılında gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformuyla köklü değişikliklerin yapıldığı sosyal güvenlik sistemimizde; gerek çalışma hayatına başlamadan önce veya sonrasında Kanunda öngörülen oranlarda çalışma veya meslekte kazanma gücü kaybına uğrayanlara, yaş şartı aranmadan emeklilik şartları belirlenmiş ve normal emeklilik şartlarına göre daha erken emekli olmalarına imkan sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Bkz. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu R.G...31/5/2006, 26200
- Bkz. 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu R.G... 8/6/1949, 7235
- Bkz. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası R.G... 7/11/1982, 17863
- Bkz. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu R.G... 31/7/1964 ve 1/8/1965, 11766 ve 11779
- Bkz. Vazife Malullüklerini Belirten Usul ve Belgeler Hakkında Tüzük R.G...8/11/1951, 7951

⁵ Bkz. Vazife Malullüklerini Belirten Usul ve Belgeler Hakkında Tüzük R.G... 8/11/1951, 7951